

o wieloletnich stosunkach kulturalnych łączących Polskę z Francją. Następnie prezentacje i wykłady dotyczące zbiorów francuskich w polskich bibliotekach i archiwach przedstawili: Magdalena Biniś-Szkopek i Magdalena Marcinkowska, *La Bibliothèque de Kórnik et ses trésors français*; Agnieszka Jakuboszka, *Teofila z Działyńskich Szoldrska-Potulicka, portrait d'une dame mondaine à travers les archives francophones de Kórnik*; Jérémie Fischer, *Les différents visages de la noblesse polonaise dans les „Mémoires” de l'abbé Pochard (1796–1833)*.

Po wystąpieniach i dyskusji Magdalena Biniś-Szkopek oprowadzała gości, prezentując wystawę i opisując prezentowane zbiory. Wernisaż zgromadził ponad sto osób, głównie ze środowisk naukowych związanych ze współpracą polsko-francuską. Wystawa została umieszczona w holu głównym Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk i była otwarta dla zwiedzających od 23 czerwca do 31 października 2015 roku.

Magdalena Biniś-Szkopek

W 90. ROCZNICĘ POWSTANIA FUNDACJI „ZAKŁADY KÓRNICKIE” (1–31 VII 2015)

W 2015 roku minęło 90 lat od uchwalenia ustawy, na mocy której powołano Fundację „Zakłady Kórnickie”. Stało się to inspiracją do zorganizowania specjalnej wystawy. Ekspozycja zaplanowana na cały lipiec, w Sali Czarnej kórnickiego Zamku, została otwarta już wcześniej – w ostatni weekend maja (30–31) w Klaudynówce. Majową inaugurację uatrakcyjnił występ artystyczny, ucharakteryzowanego na hr. Władysława Zamoyskiego, Tomasza Raczkiewicza. Na uroczystym otwarciu obecny był dyrektor Biblioteki Kórnickiej prof. dr hab. Tomasz Jasiński i prezes Fundacji Zakłady Kórnickie Kazimierz Grzesiak. Na wystawie obiekty przedstawione były w siedmiu gablotach, których zawartość ułożono według klucza tematycznego.

W pierwszych gablotach prezentowano materiały związane z twórcami Fundacji „Zakłady Kórnickie” – Jadwigą, Władysławem i Marią Zamoyskimi. Z bogatego zbioru pamiątek po hr. Jadwidze Zamoyskiej wybrano m.in. jej paszport oraz „Notatkę mającą pomóc w ewentualnej beatyfikacji Jadwigi Zamoyskiej”, napisaną prawdopodobnie przez jedną z nauczycielek lub uczennic Szkoły Domowej Pracy Kobiet. Kolejna grupa materiałów związana była ze śmiercią syna Jadwigi Zamoyskiej. Władysław hr. Zamoyski zmarł 3 października 1924 roku, a jego pogrzeb odbył się w Kórniku 6 października. Mowę żałobną przy zwłokach

wyłosił ks. Arkadiusz Lisiecki, późniejszy biskup diecezji katowickiej. W imieniu pracowników mowę wyłosił bliski współpracownik hrabiego, dyrektor dóbr kórnickich, ojciec późniejszej noblistki, Wincenty Szymborski. Została ona powielona i wydana jako broszura. Śmierć hr. Władysława Zamoyskiego była szeroko komentowana w kraju. Na ręce jego siostry, Marii Zamoyskiej, spłynęły liczne depesze kondolencyjne składane przez najważniejsze osoby w państwie (m.in. prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, marszałka Senatu Wojciecha Trąpczyńskiego, premiera Władysława Grabskiego, gen. Władysława Sikorskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego i poznańskiego kardynała Edmunda Dalbora), a także przez luminarzy nauki i kultury (m.in. Oswalda Balzera i Stanisława Ignacego Witkiewicza). Gablotę uzupełniły rękopisy wspomnień Marii Zamoyskiej, niezwykle bogate w informacje dotyczące życia codziennego mieszkańców Zamku w Kórniku wraz z opisem ostatnich dni hrabiego i informacją o przyjęciu przez niego szkaplerza.

Władysław Zamoyski, w obliczu swej bezpotomnej śmierci, podjął wraz z matką i siostrą decyzję o darowaniu swych dóbr narodowi polskiemu. W lutym 1924 roku Władysław i Maria Zamoyscy złożyli na ręce prezydenta RP Stanisława Wojciechowskiego akt donacyjny. 20 lipca 1925 roku mocą ustawy Sejmu RP została utworzona Fundacja Zakłady Kórnickie, objęta patronatem Prezydenta i Prymasa Polski. Jej utworzenie, w trybie ustawy specjalnej, było ewenementem – jedynym takim przypadkiem w dziejach II Rzeczypospolitej.

Głównymi celami Fundacji były:

1. Utrzymanie i rozwój Szkoły Domowej Pracy Kobiet w Kuźnicach i w Kórniku.
2. Utrzymanie Biblioteki Kórnickiej oraz piecza nad jej wydawnictwami.
3. Zorganizowanie na terenie Ogrodów Kórnickich Zakładu Badania Drzew i Lasu.
4. Utrzymanie Zamku w Kórniku dla przechowywania i uczczenia pamięci najszlachetniejszych wśród obcych, którzy wobec Polski zasługi położyli i w czasach jej prześladowań i najsrozszych ucisków przyjaciółmi się okazali.

Druga gablota poświęcona była temu wydarzeniu. Znajdowała się w niej książka gromadząca akty prawne dotyczące Fundacji „Zakłady Kórnickie”, wydana przez Henryka Pawlikowskiego w 1925 roku we Lwowie. Otwarta była na stronie z przedrukiem deklaracji Jadwigi, Władysława i Marii Zamoyskich w sprawie utworzenia fundacji, która po ich śmierci gwarantowała, że ich majątki oraz zbiory biblioteczne i muzealne zostaną zachowane w całości i będą służyły narodowi. Zaprezentowano kilka telegramów z bogatego zbioru korespondencji Fundacji. Po śmierci Władysława Zamoyskiego Fundacja była zobowiązana do zapłaty podatku dochodowego w wysokości łącznie 1 305 129,35 zł. Pokazano kilka ekspertyz prawnych proponujących rozwiązanie tego problemu, np. przez

uchwalenie ustawy zezwalającej na hipoteczne obciążanie majątku Fundacji; jej projekt złożył na ręce Marszałka Sejmu RP w dniu 9 lutego 1932 roku Janusz Jędrzejewicz, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego, późniejszy premier RP.

Na wystawie eksponowane były kopie portretów fundatorów i fragment korespondencji naczelnika Fundacji w sprawie zamówienia tych portretów, a także przypomnienia dla pracowników o mszach św. w rocznice śmierci fundatorów. W czerwcu 1938 roku w kórnickim kościele parafialnym zawisła tablica pamiątkowa poświęcona pamięci twórców Fundacji „Zakłady Kórnickie”. Na wystawie zaprezentowano fragmenty obszernej dokumentacji związanej z tą inicjatywą.

Drugą część wystawy poświęcono późniejszym dziejom Fundacji. W okresie okupacji niemieckiej administrację majątków objął Heinrich Eimter-Bäumer, a Fundacja została zmieniona na Reichsstiftung für Deutsche Ostforschung (Fundację do Niemieckich Badań Wschodnich). W gablocie pokazano wspomnienia Antoniego Darowskiego, świadka wydarzeń z okresu II wojny światowej, opisujące przenoszenie zbiorów bibliotecznych z pawilonu w parku do Zamku i tragiczne wydarzenia z 20 października 1939 roku, gdy doszło do rozstrzelania mieszkańców Kórnicka, w tym pracowników Fundacji „Zakłady Kórnickie”. Z kolei we wspomnieniach Stefani Jaskólskiej, uczennicy Szkoły Domowej Pracy Kobiet w Kuźnicach, znalazł się opis reakcji Zarządu Fundacji na wybuch II wojny światowej.

Po wojnie sytuacja finansowa Fundacji była tak krytyczna, że zakładom groziło zamknięcie. W wyniku uchwały Rady Kuratorów z listopada 1948 i lutego 1949 roku, a także zarządzenia Ministra Rolnictwa z marca 1949 roku, majątki rolne Fundacji zostały przekazane Związkowi Państwowych Gospodarstw Rolnych w Poznaniu. W tym samym roku Wydział Oświaty Rolniczej przejął Szkołę Domowej Pracy Kobiet. Sama Fundacja przestała istnieć w 1952 roku wraz z decyzją o likwidacji wszystkich fundacji w Polsce Ludowej. W tym samym roku, na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów, Polska Akademia Nauk przejęła Zakład Badania Drzew i Lasu, a w lipcu 1953 roku w struktury PAN została włączona Biblioteka Kórnicka. Ilustracją tego okresu jest m.in. ostatni protokół z posiedzenia Kuratorium.

Ekspozowano również materiały dotyczące pierwszych lat funkcjonowania Biblioteki Kórnickiej. Zaprezentowano „Projekt regulaminu Biblioteki Kórnickiej” z ręcznymi notatkami (prawdopodobnie) Witolda Czartoryskiego, a także datowany na rok 1928 tymczasowy „Regulamin Biblioteki”. Został on wydrukowany w pierwszym tomie „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”.

Potwierdzeniem realizowania przez Fundację celów statutowych – wspomagania uzdolnionych uczniów i studentów – był list prof. Adama Skałkowskiego. Profesor zwrócił się do Zarządu z prośbą o przyznanie Włodzimierzowi

Dworzaczkowi mieszkania i funduszy na czas prowadzenia w Bibliotece Kórnickiej kwerend do rozprawy doktorskiej. Dzisiaj w zbiorach bibliotecznych znajduje się, bezcenna dla badań genealogicznych, spuścizna Władysława Dworzaczka, która została opracowana w formie elektronicznej i udostępniania jest na stronie instytucji jako „Teki Dworzaczka”.

Trzecia część wystawy poświęcona była działalności Fundacji w dobrach zakopiańskich. W wyniku problemów ze spłaceniem podatku od darowizn władze Fundacji zdecydowały się oddać dwa leśnictwa – Kościeliska i II Bukowina. W związku z tym zaprezentowano „Protokół zdawczo-odbiorczy” sprzedaży wspomnianych lasów tatrzańskich na rzecz Ministerstwa Rolnictwa z 30 września 1933 roku. Prezentowano projekty planowanych prac budowlanych i remontowych, np. budowy ogrodzenia przy „Bazarze” w Zakopanem, a także wykazy budynków Zarządu Dóbr Zakopane i Szkoły Domowej Pracy Kobiet w Kuźnicach, plan magazynu na Krupówkach pochodzący ze spuścizny po Wincentym Szymborskim, przekazanej do zbiorów Biblioteki Kórnickiej przez sekretarza Wisławy Szymborskiej – Michała Rusinka.

Dodatkową atrakcją było wystawienie niepokazywanych wcześniej zbiorów sfragistycznych związanych z Fundacją „Zakłady Kórnickie”.

Aleksandra Losik-Sidorska

**PRIMUM NON NOCERE.
Z DZIEJÓW MEDYCyny**
(27 VII – 14 IX 2015)

W Sali Czarnej Zamku Kórnickiego prezentowano wybór najciekawszych druków i rękopisów medycznych ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej.

Pierwszą część wystawy poświęcono słynnym rozprawom i traktatom naukowym wybitnych lekarzy od XVI do XIX wieku, wśród których na uwagę zasługuje wydane w 1583 roku w Wenecji dzieło *De morbis puerorum tractatus* – pierwszy polski podręcznik pediatrii autorstwa Jana Chrościejewskiego (ca 1555–1627/28). Ten poznański doktor medycyny, absolwent uniwersytetu w Padwie, podczas studiów był słuchaczem wykładów wybitnego włoskiego lekarza Girolamo Mercurialego (1530–1606) i pod jego wpływem stworzył traktat medyczny, w którym zapoczątkował pojęcie chirurgii dziecięcej i plastycznej. Opisał w nim m.in. przepuklinę przeponową u noworodków i rozszczepy podniebienia.

Zaprezentowano także pierwsze w języku polskim dzieło poświęcone kile, autorstwa Wojciecha Oczki (1537–1599), wydane w Krakowie w 1581 roku.